

Presentation of Stimulating Scenarios for Social Regeneration of the City with an Authenticity-Oriented Approach (A Case Study of the Deteriorated Texture of Zanjan City)

Abolfazl Rahimi¹, Mohsen Ahadnejad Reveshty², Mohamad Taghi Heydari^{3*} and Karim Hanafiniri⁴

1. MSc, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

2. Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

3. Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

4. PhD in Sociology of Economy and Development, University of Zanjan Lecturer, Zanjan, Iran

* Corresponding Author, Mt.heydari@znu.ac.ir

Received Date:
30/04/2024

Revise Date:
11/07/2024

Accepted Date:
12/11/2024

Published Date:
21/09/2025

Article Info

Abstract

Problematic and deteriorated urban fabrics, including informal settlements, are common features of contemporary cities. A review of the literature on social regeneration with an authenticity-oriented approach highlights the complexity of this concept, given its multidimensional nature and challenges in urban planning, particularly in the revitalization of deteriorated areas. Accordingly, the present study aims to develop stimulating scenarios for fostering social regeneration of the deteriorated texture of Zanjan with an authenticity-based perspective. This applied research adopts a descriptive-analytical method combined with a futures research approach, employing the MicMac technique and Wizard scenario method. The findings reveal that variables such as sense of identity, youth willingness to continue residing in the fabric, investment inclination, satisfaction with visible and invisible police patrols, absence of vagrancy, formation of voluntary security patrols, and nighttime safety for pedestrians and cyclists exert both strong influence and dependency within the system. These indicators thus require special attention in guiding regeneration strategies. The scenario analysis indicates that three potential scenarios could strongly shape the future, with Scenario 1 (score 52) emerging as the most pivotal. Among the defining factors, the assumption of “creating moderate fabric attractiveness to retain and attract younger populations” stands out as the most critical for ensuring the sustainable regeneration of Zanjan’s deteriorated fabric. The study underscores the need for authenticity-oriented interventions to secure socially resilient and future-proof urban environments.

Keywords: Authenticity Promotion, Social Regeneration, Stimulating Scenarios, Deteriorated Texture of Zanjan City.

Articles extracted from Thesis
Volume 6, Issue 20, Summer 2025
Pages 111 - 131

Cite this article:

Rahimi, A., Ahadnejad Reveshty, M., heydari, M. T., & Hanafiniri, K. (2025). Presentation of Stimulating Scenarios for Social Regeneration of the City with an Authenticity-Oriented Approach (A Case Study of the Deteriorated Texture of Zanjan City). *Journal of Economic Geography Research*, 6(20), 111-131.

 <https://doi.org/10.30470/jegr.2024.2027544.1170>

2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Zanjan city has dilapidated and ineffective structures that need to be recreated and renovated. This research has been done with the aim of providing stimulating scenarios for the social regeneration of these tissues with an authentic approach. Presenting stimulating scenarios of social regeneration with an authentic approach in order to improve the dilapidated fabric of Zanjan city has been investigated. Considering that authenticity means preserving and restoring the cultural and historical elements and features of the city, along with using new technologies and improving urban systems with the participation of the people. To solve these problems, social regeneration with an authentic approach can be a suitable solution. The question of the current research is "What are the driving scenarios for social regeneration with an authentic approach in the worn-out fabric of Zanjan city?".

Methodology

The current research is practical in terms of its purpose and descriptive-analytical in terms of method, in which library research, researcher observation and survey methods were used, and by using the future research approach, with Mi'kmaq technique and Wizard scenario, to analyze the social regeneration of the city with an authentic approach. He paid in the worn-out fabric of Zanjan city. The statistical population of this research is experts in urban affairs and the sample size of the research was 20 people. Micmac forecasting software was used to identify the important components of key factors and Scenario Wizard was used to check the status of realization of the assumptions governing the scenarios in the worn-out fabric of the central part of Zanjan city.

Results and discussion

The indicators affecting the social regeneration of Zanjan city were entered into the mutual matrix and after determining the influence of the factors, the matrix was entered into Mikmak software to extract key drivers. In this system, the variables show an intermediate state of influence and influence, which makes their identification a little difficult. By looking at the dispersion plane of the indicators in the diagram, it can be seen that most of the variables are diagonal in the dispersion plane, and except for a few limited factors, the rest of the factors have the same status to some extent, and the system has an unstable situation. In relation to the indirect effect of the city's social regeneration indicators with an originalizing approach in the dilapidated fabric of Zanjan city, satisfaction with the quality of access to

recreational and sports spaces, the absence of a sense of injustice from the society to the vulnerable sections, and the sense of security of the citizens were placed in the first ranks of the most indirect effects; In contrast to the indicators of sense of identity, the desire of the young generation to continue living in Baft and the formation of volunteer security patrols showed the greatest indirect effectiveness. Comparing the performance of indicators with direct and indirect effects shows overlap and direct relationship, so that the components with direct effects also have high indirect effects and vice versa. By comparing the results of the analysis of direct and indirect effects, it can be seen that these variables were repeated in the direct effects, with some degrees of displacement in the indirect effects.

The results indicate that there are 3 golden scenarios with a very high score and a higher probability of occurrence in the condition of the front of the fabric, among which two are in promising and favorable conditions, and one scenario shows the intermediate conditions for the fabric. The software shows 8 scenarios with high compatibility and 1147 weak scenarios, which seems to be reasonable on the one hand to trust the weak scenario, and on the other hand, dealing with 1147 scenarios and making policy and planning for them is almost unscientific and practical.

Conclusion

Variable factors of adherence and sense of identity, the desire of the young generation to continue living in Baft, the desire to invest in Baft, satisfaction with the existence of tangible and intangible police patrols, the absence of vagrants in the neighborhood, the formation of voluntary security patrols and the safety of pedestrian and bicycle traffic. At night, they have a high influence rating. Among the scenarios related to the descriptor "the tendency of the young generation to continue living in the fabric", the assumption of "creating the attraction of the fabric to attract and maintain the young population" has been the most important scenario for the worn out fabric of Zanjan city in the future.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

ارائه سناریوهای محرک بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی (مطالعه موردی بافت فرسوده شهر زنجان)

ابوالفضل رحیمی^۱، محسن احدنژاد روشتی^۲، محمدتقی حیدری^{۳*} و کریم حنفی نیری^۴

۱. کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

۲. استاد، گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

۳. دانشیار، گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

۴. دکترای جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، مدرس دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

تاریخ دریافت:	تاریخ بازنگری:	تاریخ پذیرش:	تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۰۲/۱۱	۱۴۰۳/۰۴/۲۱	۱۴۰۳/۰۸/۲۲	۱۴۰۴/۰۶/۳۰

اطلاعات مقاله چکیده

بافت‌های مسئله‌دار و فرسوده شهر، اسکان غیررسمی و ... صفت بارز شهرهای تمامی جوامع تلقی می‌شود. مرور ادبیات بازآفرینی اجتماعی با رویکرد اصالت‌بخشی نشان داد ابعاد متغیر و متعدد دخیل در بازآفرینی، ادبیات این مفهوم و استفاده از آن را در گفتمان‌های برنامه‌ریزی شهری و بالاخص تجدیدحیات بافت‌های مسئله‌دار شهری پیچیده می‌سازد. بر همین مبنا هدف پژوهش حاضر ارائه سناریوهای محرک بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان است. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد که با بهره‌گیری از رویکرد آینده‌پژوهی و استفاده از تکنیک میک‌مک و سناریو ویزارد به تحلیل بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان پرداخته است. نتایج نشان داد متغیرهای احساس هویت، تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت، تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت، رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس، عدم حضور افراد ولگرد در محله، تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلبانه، امنیت تردد پیاده و سواره در شب هم دارای رتبه تأثیرپذیری و تأثیرگذاری بالایی هستند، بنابراین لزوم توجه جدی به این شاخص‌ها در کنترل سیستم ضروری است. همچنین مشخص شد سناریوی قوی یا محتمل با ۳ سناریو، سناریوی شماره ۱ با امتیاز ۵۲ کلیدی‌ترین سناریو و از بین عوامل توصیف‌گر «تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت»، فرض «ایجاد جاذبه متوسط بافت برای جذب و نگهداشت جمعیت جوان» مهم‌ترین سناریوی پیش‌روی بافت فرسوده شهر زنجان در آینده می‌باشد.

دوره ۶، شماره ۲۰، تابستان ۱۴۰۴
صص ۱۱۱-۱۳۱
مقاله برگزیده از پایان‌نامه

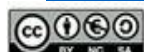
کلید واژه‌ها: اصالت‌بخشی، بازآفرینی اجتماعی، سناریوهای محرک، بافت فرسوده شهر زنجان.

Mt.heydari@znu.ac.ir

*نویسنده مسئول:

ارجاع به این مقاله: رحیمی، ابوالفضل؛ احدنژاد روشتی، محسن؛ حیدری، محمدتقی؛ و حنفی نیری، کریم. (۱۴۰۳). ارائه سناریوهای محرک بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی (مطالعه موردی بافت فرسوده شهر زنجان). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، ۶(۲۰)، ۱۱۱-۱۳۱.

doi <https://doi.org/10.30470/jegr.2024.2027544.1170>

بیان مسئله

شهرها به عنوان محل اصلی زندگی بشر، همواره مورد توجه قرار گرفته‌اند. بافت فرسوده شهرها به عنوان یکی از مشکلات عمده شهری، مورد توجه بسیاری از محققان و شهرداران قرار گرفته است (حسن شاهی و ورپشتی و همکاران، ۱۴۰۱). بازآفرینی اجتماعی با توجه به اصالت‌بخشی، یکی از راهکارهای مطرح برای بهبود بافت فرسوده شهرها می‌باشد (بحرینی و همکاران، ۱۳۹۳). شهر زنجان از جمله شهرهایی است که با مشکلاتی مانند کاهش جمعیت، فرسایش بافت تاریخی و فرسودگی ساختمان‌های قدیمی در بافت‌های فرسوده مواجه است. در این راستا ارائه سناریوهای مناسب بازآفرینی اجتماعی برای بهبود وضعیت بافت‌ها و شهرها، نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی شهروندان دارد. سناریوهای محرک بازآفرینی می‌توانند به عنوان راهنمایی برای طراحی و توسعه بافت‌های شهری به‌منظور اصالت^۱ بخشیدن به فضاهای شهری فرسوده مورد استفاده قرار گیرند. یکی از کلیدی‌ترین عوامل در ایجاد این سناریوها پایبندی به اصول اصالت‌بخشی و مشارکت اهالی در طراحی و بازآفرینی بافت‌ها است تا بتوان بهترین نتیجه را به دست آورد. شهر زنجان نیز همچون سایر شهرهای کشور، دارای بافت‌ها و محله‌های فرسوده‌ای است که نیازمند طرح سناریوهای مناسب برای بازآفرینی اجتماعی و بهبود وضعیت معیشتی مردم است؛ لذا مطالعه سناریوهای محرک بازآفرینی اجتماعی بر اساس رویکرد اصالت‌بخشی در یکی از بافت‌های فرسوده شهر زنجان می‌تواند یک پژوهش کاربردی باشد. بازآفرینی شهری یکی از راهکارهای اساسی برای بهسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری است. در این رویکرد، علاوه بر بُعد کالبدی، به ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی نیز توجه می‌شود. هدف اصلی بازآفرینی، احیای هویت تاریخی و فرهنگی محله‌ها و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان است. شهر زنجان به عنوان یکی از شهرهای قدیمی ایران، دارای بافت‌های فرسوده و ناکارآمدی است که نیازمند بازآفرینی و نوسازی هستند. این پژوهش با هدف ارائه سناریوهای محرک برای بازآفرینی اجتماعی این بافت‌ها با رویکرد اصالت‌بخشی صورت گرفته است. در این مطالعه، ارائه سناریوهای محرک بازآفرینی اجتماعی با رویکرد اصالت‌بخشی، به منظور بهبود بافت فرسوده شهر زنجان مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به اینکه اصالت‌بخشی به معنای حفظ و بازسازی عناصر و ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی شهر، در کنار بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و بهبود سیستم‌های شهری با مشارکت مردم است (فرجی و همکاران، ۱۳۹۶)، برای حل این مشکلات، بازآفرینی اجتماعی با رویکرد اصالت‌بخشی می‌تواند راهکار مناسبی باشد. با توجه به مطالب بیان شده، در پژوهش فوق به دنبال پاسخگویی به سؤال «سناریوهای محرک بر بازآفرینی اجتماعی با رویکرد اصالت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان کدامند؟» هستیم.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بافت فرسوده:^۲ بافت فرسوده یا فرسودگی عبارت است از فرآیندی که در آن ساختارها، زیرساخت‌ها، سیستم‌ها یا محیط‌های فیزیکی و اجتماعی به دلیل عدم توانایی در تأمین نیازهای جدید، استفاده مکرر، عدم نگهداری مناسب یا عمر طولانی، از پایان عمر مفید خود گذشته و ناکارآمد و نیازمند بازسازی، تجدیدسازی و یا بهبود می‌باشند. این فرآیند معمولاً در ساختمان‌ها، زیرساخت‌های شهری، سامانه‌های حمل‌ونقل، شبکه‌های آب و برق، سیستم‌های فنی، صنعتی و حتی در تشکیلات سیاسی و اجتماعی رخ می‌دهد. بافت فرسوده ممکن است به علت چندین عامل به وجود آید. از جمله این عوامل می‌توان به عدم نگهداری مناسب، فرسایش طبیعی، فناوری قدیمی، تغییر نیازها و تکنولوژی‌ها، کاهش منابع مالی، تغییر سلیقه و فرهنگ اجتماعی، بحران‌های اقتصادی و سیاسی، عدم برنامه‌ریزی مناسب و کمبود منابع اشاره کرد (Rey Pérez & González Martínez, 2018).

توسعه پایدار شهری:^۳ توسعه پایدار شهری بر ایجاد تعادل میان رشد شهری و پایداری اکولوژیکی تمرکز دارد و با توجه به محدودیت‌های زیست‌محیطی، برنامه‌ریزی و طراحی مؤثر برای کاهش مصرف انرژی، کاهش آلودگی و حفظ منابع طبیعی ضروری است

1. Gentrification

2. Worn texture

3. Sustainable urban development

ارائه سناریوهای محرک ... / رحیمی و همکاران

(Næss, 2001). این رویکرد شامل ادغام شیوه‌های برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری با ملاحظات رفاه انسانی و زیست‌محیطی، توسعه استانداردهای پایداری و ایجاد انسجام اجتماعی در محله‌هاست (Tang & Lee, 2016; Patias et al., 2021). به طور کلی، توسعه پایدار شهری نیازمند رویکرد چندوجهی است که برنامه‌ریزی استراتژیک، سیاست‌گذاری و ملاحظات زیست‌محیطی و اجتماعی را همزمان ترکیب می‌کند تا محیط‌های شهری پایدار و باکیفیت ایجاد شود (Assunção et al., 2020; Chen et al., 2023).

بازآفرینی^۱ یا بازسازی: به معنای بازسازی یک ساختار فیزیکی، سازمان یا جامعه است. این عمل در پاسخ به یک بحران، خرابی، از بین رفتن یا مشکلی که به ساختار اصلی وارد شده، انجام می‌شود. بازآفرینی نیازمند همکاری بین دولت، سازمان‌های غیردولتی، جوامع محلی و سایر نهادها است. همچنین، توجه به عوامل محیطی، اجتماعی و اقتصادی نیز برای موفقیت بازآفرینی بسیار مهم است. در نتیجه، بازآفرینی فرآیندی چندجانبه است که به منظور بازسازی و بهبود ساختارها و جوامع مورد نیاز است و نقش مهمی در بازگرداندن زندگی و عملکرد به حالت طبیعی بعد از بحران‌ها و خرابی‌ها دارد (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۳).

بازآفرینی شهری^۲: بازآفرینی عمدتاً به دلیل کاهش صنایع پس از جنگ جهانی دوم مطرح و باعث شد سیاست‌های دولت برای دستیابی به جامعه بهتر منجر به بازآفرینی شهری متمرکز شود (Qanzu'a, 2013) و در دهه ۱۹۶۰ به عنوان واکنشی در برابر زوال شهری پدید آید. این اصطلاح به همراه تعدادی دیگر از عبارتهایی چون احیاء شهری، نوسازی، توسعه شهری، نوسازی و رنسانس شهری توسط دولت و دانشگاه‌ها استفاده شد (Sun, 2015) و به عنوان ابزاری برای مدیریت تحول شهری تکامل یافته است (Hussein, 2015). اصلی‌ترین ویژگی بازآفرینی، استفاده مجدد از منابع موجود و ایجاد ارزش افزوده جدید است. بازآفرینان در حالت کلی از چهار منبع اصلی برای خلق ارزش استفاده می‌کنند: منابع مادی (مانند تجهیزات و زیرساخت‌های فنی)، منابع مالی (مانند سرمایه و سرمایه‌گذاری‌ها)، منابع دانش (مانند تحقیق، توسعه و دانش فنی) و منابع انسانی (مانند مهارت‌ها و توانایی‌های افراد). بازآفرینی می‌تواند در سطوح مختلفی اتفاق بیفتد، از شخصی که یک کسب‌وکار جدید را تأسیس می‌کند تا سازمان‌ها و حتی جوامع که فرآیندهای نوآورانه و تغییرات سازمانی را در آن‌ها ترویج می‌دهند. این فرآیند ممکن است به توسعه محصولات یا خدمات جدید، بهبود فرآیندهای موجود، ایجاد مدل کسب‌وکار نوین، تغییرات در ساختار سازمانی و فرهنگ سازمانی و حتی حل مسائل اجتماعی و محیط‌زیستی منجر شود. مزیت‌های بازآفرینی شامل افزایش رقابت‌پذیری، ایجاد اشتغال، رشد اقتصادی، ایجاد ارزش برای مشتریان و جامعه و ایجاد نوآوری‌های اجتماعی است. به طور کلی، بازآفرینی نقش مهمی در توسعه و پیشرفت جوامع و سازمان‌ها ایفا می‌کند (Felix & El-Daghar, 2019).

سناریو^۳: سناریوها در حوزه توسعه شهری به تصویر کشیدن وضعیت‌های مختلفی هستند که می‌توانند در آینده رخ دهند. آن‌ها به عنوان ابزاری استراتژیک مورد استفاده قرار می‌گیرند تا به تصویر کشیدن تأثیرات و پیامدهای محتمل تصمیم‌ها و اقدامات در آینده بپردازند. سناریوها به ما کمک می‌کنند تا به طور سیستماتیک و با توجه به عوامل مختلف بازدهی و پایداری آینده را بررسی کنیم (Geuting, 2007). در حوزه توسعه پایدار شهری، سناریوها می‌توانند شکل‌های مختلفی داشته باشند. سناریوها می‌توانند بر اساس شرایط محلی و اهداف مورد نظر توسعه دهنده‌ها، متنوع و متفاوت باشند. آن‌ها به عنوان ابزاری برای تصویرسازی و بررسی جهت‌ها و گزینه‌های مختلف در آینده مورد استفاده قرار می‌گیرند. سناریوی بازآفرینی شهری یک سناریوی جدید در حوزه توسعه پایدار شهری است که به تجدید حیات و تحول شهرها به منظور ایجاد شهرهای پایدار و مقاوم در برابر چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی اشاره دارد. این سناریو در برابر شهرهایی که با مشکلاتی مانند رکود اقتصادی، ناکارآمدی سیستم‌های شهری و آسیب‌پذیری در برابر تغییرات آب‌وهوایی روبه‌رو هستند، تأکید دارد (Golkar & Azadi, 2005).

1. Re-creation
2. Urban Redevelopment
3. Scenario

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۰، ۱۱۱-۱۳۱، تابستان ۱۴۰۴.

در سناریو بازآفرینی شهری، تمرکز بر تحول و بازسازی شهر به منظور بهبود عملکرد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است؛ همچنین سناریوی اصالت‌بخشی یکی از سناریوهای حوزه توسعه پایدار شهری است که به حفظ و تقویت هویت و اصالت فرهنگی، معماری، تاریخ و میراث شهرها توجه دارد. این سناریو با توجه به ویژگی‌ها و منحصربه‌فردی که هر شهر دارد و بهره‌گیری از آن‌ها برای ایجاد یک شهر منحصربه‌فرد و شناخته شده در سطح جهانی تأکید دارد (Geuting, 2007).

در سناریوی اصالت‌بخشی، تمرکز بر بهره‌برداری از منابع فرهنگی، تاریخی و معماری شهر و ترویج فعالیت‌های فرهنگی و هنری است. استفاده از سناریوها در توسعه پایدار شهرها به شهرداری‌ها و برنامه‌ریزان امکان می‌دهد تا بهبودهای مستدام در زمینه‌های مختلف شهرسازی و توسعه شهری ایجاد کنند. با تحلیل و پیش‌بینی تغییرات آینده و شناسایی سناریوهای مناسب، می‌توان از راهبردها و اقدامات مؤثری برای توسعه پایدار شهر استفاده کرد که به بهبود کیفیت زندگی شهروندان، حفظ محیط‌زیست و ایجاد اقتصاد پایدار کمک می‌کند (Hall, 2006).

ابعاد بازآفرینی در توسعه پایدار شهرها به جهت بهبود شرایط زیستی، اجتماعی و اقتصادی شهرها کاربرد دارد. این ابعاد شامل ابعاد اجتماعی، فرهنگی، کالبدی-زیست‌محیطی، اقتصادی و حکمروایی هستند. (Tallon, 2020).

دیدگاه اصالت‌بخشی^۱

نظریه‌ها و راهبردهای مختلفی برای احیای مراکز شهرها به ویژه محلات مسکونی ارائه شده است. برخی از این دیدگاه‌ها و الگوها به نوسازی، عده‌ای به بهسازی و تعدادی نیز به ترکیبی از نوسازی و بهسازی و حفاظت معتقدند. یکی از راهبردهای احیای محلات مسکونی، دیدگاه اصالت‌بخشی یا راهبرد اصلاح مسکن و به دنبال آن بهبود شرایط سکونت در منطقه، به ویژه برای گروه‌های با درآمد بالا، جوان و کم‌اولاد است (رهنما، ۱۳۸۸).

اهداف کلانی که رویکرد اصالت‌بخشی مدنظر قرار دارد عبارتند از: ارتقاء مقبولیت اجتماعی پهنه‌های شهری با ارزش، رسیدن به محیطی مطلوب و ساختار فضایی و کالبدی مناسب جهت زندگی ساکنان با توجه به ارزش‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی منطقه، بازگرداندن ساکنین متمول به بافت، برنامه‌ریزی، احیاء و باززنده‌سازی و انتظام معقول بافت، توزیع متعادل امکانات و خدمات در ارتباط با سرانه‌های شهری و عملکردها، توزیع مناسب جمعیت در این محدوده از شهر به صورت هماهنگ با کل شهر (شاکر اردکانی و ذبیحی، ۱۳۹۰).

بافت فرسوده شهر زنجان به صورت دقیق قابل تعیین نیست، اما برخی منابع اطلاعاتی نشان می‌دهند که بخش قدیمی شهر زنجان به مساحت حدود ۴۷۰ هکتار از مرکز شهر تا محله گوگ تپه در شمال شهر گسترش یافته است. این بافت شامل ساختمان‌های قدیمی و تاریخی شهر مانند باغستان، بازارچه‌های سنتی، خانه‌های سنتی و آثار معماری مختلف است.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در زمینه‌های مرتبط با عنوان پژوهش انجام شده که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره خواهیم کرد:

جدول ۱. پیشینه پژوهش

نویسنده و سال	عنوان	نتایج
احدنژاد روشنی و همکاران (۱۴۰۱)	تحلیل بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری با تأکید بر نقش و عملکرد ذینفعان با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: شهر زنجان)	بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهر زنجان دارای ۶۴ سناریو با درجات احتمال تحقق گوناگون بوده است. در این میان ۳۰ سناریو با ضریب احتمال ۰ و در مقابل ۲۰ سناریو با ضریب احتمال قوی شناسایی شده است و سناریوهای ۶۴ و ۵۰ محتمل‌ترین سناریوها بوده‌اند که بر ایستا بودن وضعیت درآمد، اشتغال و روند تسهیلات دولتی، افزایش مقدار آلودگی، افزایش عمر ابنیه و کاهش کیفیت آن‌ها

نویسنده و سال	عنوان	نتایج
		دلالت دارد که با توجه به نتایج تحلیل‌های صورت گرفته، در مرحله نخست باید زمینه بهبود تعلق خاطر در شهروندان ایجاد و در مرحله بعدی با بهبود زمینه‌های ارائه تسهیلات دولتی، زمینه را برای گروه‌های گوناگون به منظور فعالیت هر چه بیشتر فراهم کرد.
رسول نازی و همکاران (۱۴۰۱)	بررسی نقش ظرفیت‌های مردمی و محلی در بازآفرینی بافت ناکارآمد شهری (نمونه موردی: بافت فرسوده ارومیه)	بازآفرینی موفق در بافت‌های فرسوده نیازمند توجه به همه ابعاد است، زیرا باید راهکارهایی جامع ارائه داد تا ضمن حل مشکل در یک بُعد، مشکلی برای ابعاد دیگر بافت ایجاد نکند؛ در واقع، باید بتوان تا حد امکان راه‌حلی با چند هدف ارائه داد و از این طریق کیفیت زندگی ساکنان بافت را قوت بخشید.
برانی و همکاران (۱۴۰۱)	سنجش عوامل مؤثر بر بازآفرینی شهری پایدار در بافت فرسوده شهر ارومیه (مورد مطالعه: بافت مرکزی شهر)	شاخص‌هایی زیست‌محیطی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفتند، باید به طور قابل توجهی در پروژه‌های بازسازی شهری آینده در شهر ارومیه در اولویت قرار گیرند تا به پایداری منجر شوند.
کولانتینو و دیکنسون ^۱ (۲۰۱۱)	بازآفرینی شهری و پایداری اجتماعی: بهترین روش از شهرهای اروپایی	این مطالعه به اهمیت استفاده از اصالت‌بخشی در بازآفرینی شهری برای افزایش شادکامی شهروندان و پایداری اجتماعی و فرهنگی شهر اشاره می‌کند. استفاده از اصالت‌بخشی در بازآفرینی شهری، علاوه بر بهبود ظاهر شهر، می‌تواند بهبود قابل توجهی در کیفیت زندگی شهروندان ایجاد کند. استفاده از رویکردهای اصالت‌بخشی می‌تواند تأثیر مثبتی در ارتقای پایداری اجتماعی و فرهنگی شهر داشته باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد که در آن از روش‌های تحقیق کتابخانه‌ای، مشاهده محقق و پیمایش استفاده شده و با بهره‌گیری از رویکرد آینده‌پژوهی سعی دارد با استفاده از تکنیک میک‌مک (کشف عوامل کلیدی) و سناریو ویزارد (تحلیل سناریوها) به تحلیل بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان بپردازد. جامعه آماری تحقیق حاضر کارشناسان متخصص در امور شهری می‌باشند که شامل کارشناسان جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی و مدیریت شهری و همچنین دانشجویان بوده‌اند. بر اساس نمونه‌گیری که به روش گلوله برفی (به روش هدفمند) انجام شده حجم نمونه تحقیق ۲۰ نفر تعیین شده است.

جدول ۲. شاخصه‌های تحقیق

سطوح بررسی	هدف	مؤلفه	معرف
بازآفرینی اجتماعی	بخشی	آموزش عمومی	رضایتمندی از سرانه فضاهای آموزشی (مهدکودک، مدارس، دانشگاه‌ها)
			رضایتمندی از کیفیت دسترسی دانش‌آموزان به مدارس
			رضایتمندی از کیفیت تجهیزات آموزشی مدارس
			رضایتمندی از کیفیت ساختمان‌های آموزشی مدارس
			دسترسی به مدارس خصوصی
	آموزش سازمان‌های غیرانتفاعی		
	تفریحات و اوقات فراغت	ارزش‌های	کیفیت تدریس معلمان
			رضایتمندی از کیفیت دسترسی به کتابخانه‌ها
			رضایتمندی از کیفیت دسترسی به رستوران‌ها
			رضایتمندی از کیفیت دسترسی به اماکن فرهنگی و مذهبی
رضایتمندی از کیفیت دسترسی به اماکن تاریخی و میراثی			
رضایتمندی از کیفیت دسترسی به سینماها و مکان‌های اجرای تئاتر			
رضایتمندی از کیفیت دسترسی به فضاهای تفریحی و ورزشی			
عدم القای احساس بی‌عدالتی از سوی جامعه به اقشار آسیب‌پذیر			

بالا بودن اجاره‌بها و زمینه دائمی مؤجران برای حذف مستأجران بومی	احلاقی
عدم شیوع چشم و هم‌چشمی و ایفای نقش اجتماعی دروغین	اجتماع
عدم چشم‌پوشی از مطالبه حق به سبب ترس از شکایت از مشکلات واحد مسکونی به صاحبخانه	
عدم کمرنگ شدن چتر حمایتی سنتی همسایگی در فرهنگ ایرانی	
عدم بلاتکلیفی و گسست در روابط همسایگی و دوستی	
عدم رشد حسادت اجتماعی و افزایش تنفر از اقشار مرفه‌تر جامعه	
عدم تسهیل کجروی به سبب گمنامی	
احساس امنیت شهروندان	
وقوع عمد جرائم خشن (قتل و ...)	
سطح فساد اجتماعی	
کیفیت آزادی‌های فردی	
رضایتمندی از وضعیت نورپردازی محله در شب	
وندالیسم	
عدم حضور کودکان کار در محله	
عدم حضور افراد ولگرد در محله	
حضور زنان خیابانی در محله	
عدم حضور متکدیان در محله	امنیت فردی و اجتماعی
عدم استعمال مواد مخدر در محله	
عدم نزاع و درگیری در محله	
امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب	
رؤیت‌پذیری محله و امکان افزایش نظارت ساکنین	
وضعیت روشنایی فضاهای عمومی	
عدم وجود قطعات خالی و فضاهای متروکه در محله	
نظارت غیررسمی در شب از طریق تنوع کاربری‌ها (وجود فعالیت‌های شبانه)	
تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب	
رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس	
رضایتمندی از برخورد با افراد ولگرد توسط نیروی انتظامی	
تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت	
تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت	
حضور و زندگی افراد مرفه در محله	
میزان مهاجرین غیربومی	
احساس هویت	
تمایل به پیاده‌روی در مکان	پیوستگی و تعلق مکانی
مطلوبیت دسترسی محدوده نسبت به سایر نقاط شهر	
میزان همگونی و هم سطح بودن با همسایه‌های اطراف	
کیفیت روابط همسایگان و بستگان با یکدیگر	
میزان مشارکت همسایه‌ها در امور همگانی	
امیدواری به بهبود شرایط بافت	
میزان اعتماد به مردم محله	
رضایت از رفتار همسایگان	
قابل اعتماد بودن شورای شهر و شهرداری برای شهروندان	
آمادگی برای تشکیل نهادهای مردمی محله	مشارکت و همبستگی
میزان عضویت در تشکلهای مذهبی و اجتماعی	
مشارکت داوطلبانه شهروندان برای آبادانی بافت	
ارتباط شهروندان با شورای شهر و شهروندان	

در این پژوهش از نرم‌افزارهای آینده‌نگاری چون میک‌مک^۱ جهت شناسایی مؤلفه‌های مهم عوامل کلیدی و همچنین از سناریو ویزارد^۲ جهت بررسی وضعیت تحقق گمانه‌های حاکم بر سناریوهای حاکم در بافت فرسوده بخش مرکزی شهر زنجان استفاده شده است. این نرم‌افزار در سال ۲۰۰۸ در دانشگاه اشتوتگارت توسط دکتر ولفگانگ ویمیر^۳ طراحی شده و در حال تست نهایی در مؤسسه مطالعاتی زرن^۴ آلمان است که با تلاش‌های بسیار و دریافت اصل نسخه نهایی نرم‌افزار و راهنمای آن و همچنین کمک‌های ارزشمند اسناد طراح، به عنوان اولین تجربه در این پژوهش استفاده شده که نتایج فوق‌العاده ارزشمند و مفیدی نیز در پی داشت. برای به دست آوردن سناریوها کمک ارزشمند این نرم‌افزار ضروری و حیاتی است. اساس کار این نرم‌افزار بر مبنای ماتریس‌های تحلیل اثر متقاطع^۵ است. این ماتریس‌ها به صورت استخراج نظر خبرگان در مورد اثر احتمال وقوع یک حالت از یک توصیف‌گر بر روی حالتی از توصیف‌گر دیگر در قالب عبارت‌های کلامی مورد استفاده قرار می‌گیرند و نهایتاً با محاسبه اثرات مستقیم و غیرمستقیم حالت‌ها بر روی یکدیگر، سناریوهای سازگار پیش‌روی سیستم مورد مطالعه استخراج می‌شوند.

محدوده مورد مطالعه

شهر زنجان از جمله شهرهای بخش شرقی استان زنجان بوده که در مسیر تبریز- تهران واقع شده که شامل ۶۲۷۲ هکتار بوده و ارتفاع آن از سطح دریاهای آزاد ۱۶۶۳ متر می‌باشد. این شهر با سابقه طولانی از جمله شهرهایی است که دوران‌های مختلف شکوفایی و رکود را تجربه کرده است. زنگان بیش از آن که تبدیل به زنجان شود، با جمعیت کمتر از ۲۰ هزار نفر جزء شهری کوچک و کم‌نشان با سازه‌های خشتی- گلی، کوچه‌های پر پیچ‌وخم، بی‌درخت در مسیر جاده ابریشم و گذرگاه اصلی به شمالغرب ایران بوده که چندین بار ویران شده است. اما در دهه‌های گذشته به خصوص از هشتاد سال اخیر این شهر دچار دگرگونی‌های زیادی شده است که باعث افزایش جمعیت و وسعت شهر شده است (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۷). شهر زنجان با وجود پیشینه تاریخی زیاد، فاقد تاریخ مدون شده است. بنابر مطالعات صورت گرفته قدمت زنجان به اواخر هزاره دوم قبل از میلاد برمی‌گردد (فزلباش، ۱۳۸۷).

پهنه‌های فرسوده شناسایی شده شهر زنجان بر پایه مطالعات پیشین به شرح ذیل قابل بیان هستند:

الف- پهنه اول بافت فرسوده: این پهنه با مساحت ۴۹۲ هکتار بزرگترین محدوده بافت فرسوده شهر زنجان به شمار می‌آید. این بافت از شمال به خیابان کارگران، مدرسه ۱۷ شهریور، از شرق به خیابان جمهوری اسلامی و بلوار کشاورز، از غرب به خیابان مطهری و بلوار ۱۵ شهریور، از جنوب به بلوار شهید بهشتی محدود می‌باشد. جمعیت ساکن در این بافت ۸۵۳۹۵ نفر با تراکم ناخالص ۱۷۴ نفر در هکتار تخمین زده شده است. محدوده این بافت شامل محلات گونیه، دباغ‌لر، قیر باشی، عرفی، یدی بوروغ، رازبین آباد، زینبیه، دروازه ارگ، امجدیه و مسجد یری می‌باشد.

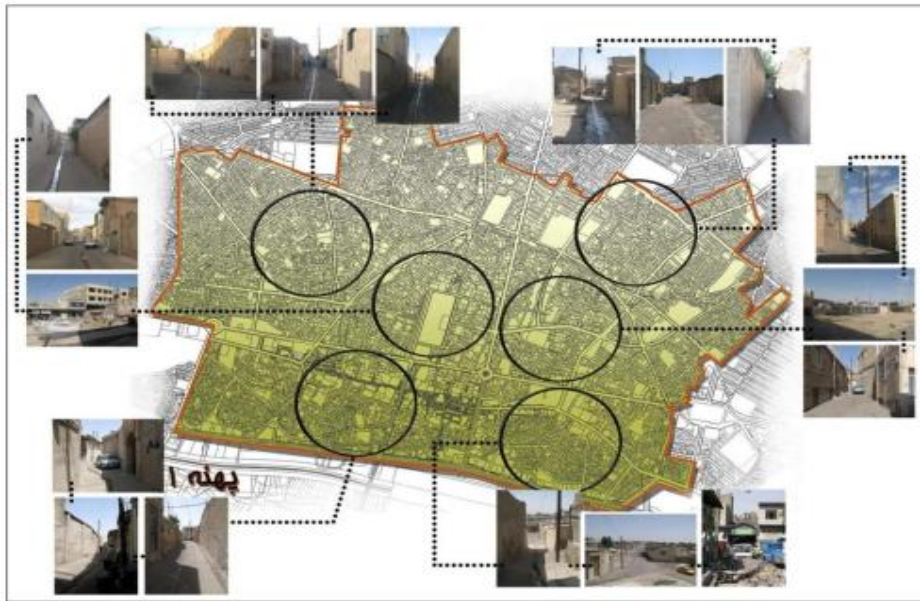
1. MICMAC

2. Scenario Wizard

3. Wolfgang Wimmer

4. Zirn

5. Cross-Impact Balance (CIB)

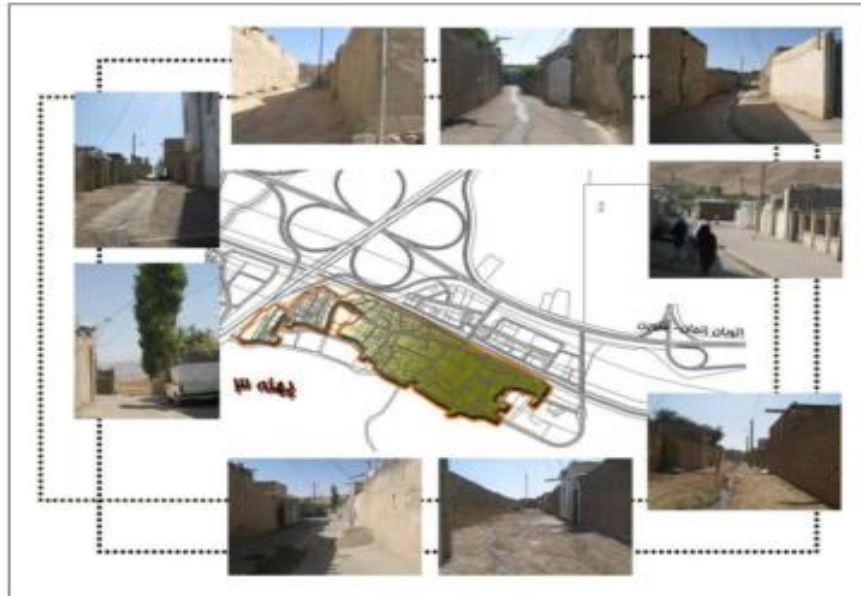
شکل ۱. معرفی تصویر پهنه شماره ۱ بافت فرسوده شهر زنجان
مأخذ: قائمی، ۱۳۹۶

ب- پهنه دوم: این پهنه حدود ۴ هکتار مساحت داشته و دارای پیشینه روستا می‌باشد که کم‌کم تغییر یافته و کالبد شهری به خود گرفته است. جمعیت ساکن در این محدوده ۹۲۵ نفر با تراکم ناخالص ۲۳۱ نفر در هکتار برآورد شده است. این بافت از شمال به بلوار شهید بهشتی و از دیگر جهات به اراضی و باغات منتهی شده است.

شکل ۲. معرفی پهنه شماره ۲ بافت فرسوده شهر زنجان
مأخذ: قائمی، ۱۳۹۶

ج- پهنه شماره ۳: مساحت این پهنه ۷/۱۴ هکتار بوده که جمعیت ساکن در آن ۱۸۵۳ نفر با تراکم ۱۲۶ نفر در هکتار برآورد شده است. این محدوده از شرق و غرب به اراضی کشاورزی و بایر و از شمال و غرب به اتوبان زنجان- قزوین منتهی می‌شود.

شکل ۳. معرفی تصویر پهنه شماره ۳ بافت فرسوده شهر زنجان
مأخذ: قائمی، ۱۳۹۶

یافته‌ها و بحث

بازآفرینی بافت‌های فرسوده در شهرهای ایران، نیازمند آشنایی با روش‌ها و الگوهای مختلف و متفاوتی است. به کارگیری نظریه اصلت‌بخشی که به ارتقای زندگی شهری تأکید می‌کند، یکی از راهبردهایی است که می‌توان در راستای نوسازی شهری در ایران مورد آزمون قرار داد. بر مبنای هدف پژوهش حاضر که بررسی بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصلت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان می‌باشد، پس از معرفی کلیات تحقیق، مبانی نظری و روش تحقیق، اکنون به تجزیه و تحلیل اطلاعات پرداخته می‌شود.

تیبین سناریوهای محرک بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصلت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان
در این راستا ۶۰ شاخص در شش مؤلفه از طریق مصاحبه با خبرگان مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

جدول ۳. شاخص‌های مورد استفاده برای سناریوهای محرک بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصلت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان

مؤلفه	کد	معرف
آموزش عمومی (A)	A1	رضایتمندی از سرانه فضاهای آموزشی (مهدکودک، مدارس، دانشگاه‌ها)
	A2	رضایتمندی از کیفیت دسترسی دانش‌آموزان به مدارس
	A3	رضایتمندی از کیفیت تجهیزات آموزشی مدارس
	A4	رضایتمندی از کیفیت ساختمان‌های آموزشی مدارس
	A5	دسترسی به مدارس خصوصی
	A6	آموزش سازمان‌های غیرانتفاعی
	A7	کیفیت تدریس معلمان
تفریحات و اوقات فراغت (B)	B1	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به کتابخانه‌ها
	B2	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به رستوران‌ها
	B3	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به اماکن فرهنگی و مذهبی
	B4	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به اماکن تاریخی و میراثی
	B5	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به سینماها و مکان‌های اجرای تئاتر
	B6	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به فضاهای تفریحی و ورزشی
ارزش‌های اخلاقی اجتماع (C)	C1	عدم القای احساس بی‌عدالتی از سوی جامعه به اقشار آسیب‌پذیر
	C2	بالا بودن اجاره‌بها و زمینه دائمی مؤجران برای حذف مستأجران بومی
	C3	عدم شیوع چشم و هم‌چشمی و ایفای نقش اجتماعی دروغین
	C4	عدم چشم‌پوشی از مطالبه حق به سبب ترس از شکایت از مشکلات واحد مسکونی به صاحبخانه

مؤلفه	کد	معرف
امنیت فردی و اجتماعی (D)	C5	عدم کمرنگ شدن چتر حمایتی سنتی همسایگی در فرهنگ ایرانی
	C6	عدم بلاتکلیفی و گسست در روابط همسایگی و دوستی
	C7	عدم رشد حسادت اجتماعی و افزایش تنفر از اقشار مرفه‌تر جامعه
	C8	عدم تسهیل کجروی به سبب گمنامی
	D1	احساس امنیت شهروندان
	D2	وقوع عمد جرائم خشن (قتل و ...)
	D3	سطح فساد اجتماعی
	D4	کیفیت آزادی‌های فردی
	D5	رضایتمندی از وضعیت نورپردازی محله در شب
	D6	وندالیسم
	D7	عدم حضور کودکان کار در محله
	D8	عدم حضور افراد ولگرد در محله
	D9	حضور زنان خیابانی در محله
	D10	عدم حضور متکدیان در محله
	D11	عدم استعمال مواد مخدر در محله
	D12	عدم نزاع و درگیری در محله
	D13	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب
	D14	رؤیت‌پذیری محله و امکان افزایش نظارت ساکنین
	D15	وضعیت روشنایی فضاهای عمومی
	D16	عدم وجود قطعات خالی و فضاهای متروکه در محله
D17	نظارت غیررسمی در شب از طریق تنوع کاربری‌ها (وجود فعالیت‌های شبانه)	
D18	تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب	
D19	رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس	
D20	رضایتمندی از برخورد با افراد ولگرد توسط نیروی انتظامی	
پیوستگی و تعلق مکانی (E)	E1	تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت
	E2	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت
	E3	حضور و زندگی افراد مرفه در محله
	E4	میزان مهاجرین غیربومی
	E5	احساس هویت
	E6	تمایل به پیاده‌روی در مکان
	E7	مطلوبیت دسترسی محدوده نسبت به سایر نقاط شهر
	E8	میزان همگونی و هم سطح بودن با همسایه‌های اطراف
	E9	کیفیت روابط همسایگان و بستگان با یکدیگر
	E10	میزان مشارکت همسایه‌ها در امور همگانی
	E11	امیدواری به بهبود شرایط بافت
	E12	میزان اعتماد به مردم محله
مشارکت و همبستگی (F)	F1	رضایت از رفتار همسایگان
	F2	قابل اعتماد بودن شورای شهر و شهرداری برای شهروندان
	F3	آمادگی برای تشکیل نهادهای مردمی محله
	F4	میزان عضویت در تشکل‌های مذهبی و اجتماعی
	F5	مشارکت داوطلبانه شهروندان برای آبادانی بافت
	F6	ارتباط شهروندان با شورای شهر و شهروندان
	F7	مشارکت مردم در حین انجام پروژه‌های عمرانی بافت

مشخصات کلی ماتریس متقاطع

شاخص‌های مؤثر بر بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان وارد ماتریس متقابل شده تا سطح و مقدار تأثیرگذاری آن‌ها بر یکدیگر و بر روند آینده برنامه‌ریزی چنین فضایی در بافت فرسوده بخش مرکزی شهر زنجان مشخص شوند. برای تعداد متغیرهای شناسایی شده N ، یک ماتریس $N \times N$ تشکیل می‌شود. میزان این تأثیرگذاری از صفر تا ۳ می‌باشد. صفر بیانگر بدون تأثیر، ۱ بیانگر تأثیر ضعیف، ۲ بیانگر تأثیر متوسط و ۳ بیانگر تأثیر زیاد می‌باشد. پس از مشخص شدن میزان تأثیرگذاری عوامل، ماتریس جهت استخراج پیش‌رمان‌های کلیدی وارد نرم‌افزار میک‌مک شده‌اند. ابعاد ماتریس 60×60 بوده و درجه پرتشدگی ماتریس نیز ۶۲ می‌باشد که نشان می‌دهد عوامل در بیش از ۶۴٪ بر یکدیگر تأثیرگذار بوده‌اند. از مجموع ۸۴۶۴ رابطه ممکن در این ماتریس، ۹۸۵ رابطه عدد صفر، ۴۹۱ رابطه عدد ۱، ۹۹۸ رابطه عدد ۲ و ۷۷۴ رابطه عدد ۳ می‌باشد. مشخصات کلی ماتریس خروجی از میک‌مک، به شرح جدول شماره (۴) می‌باشد.

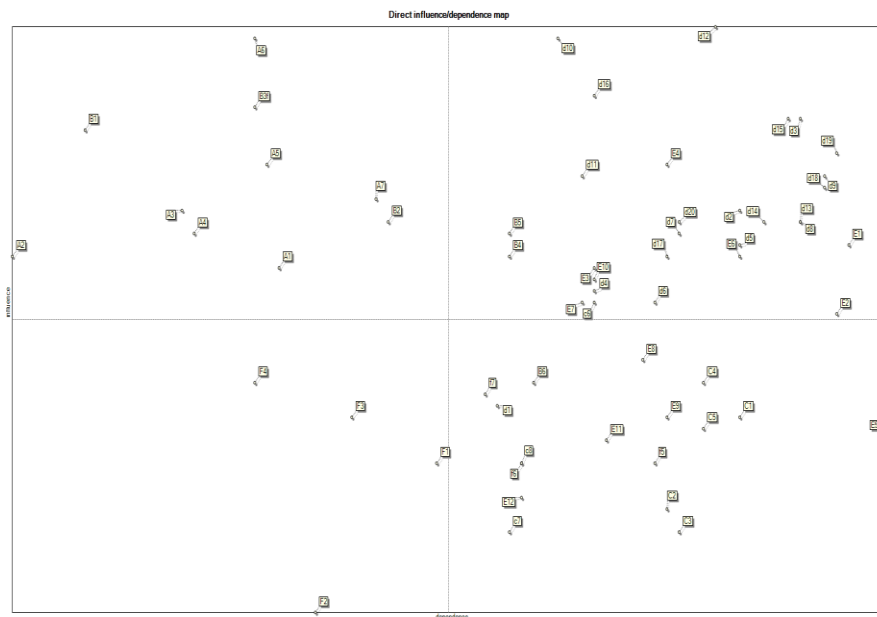
جدول ۴. مشخصات اثرات مستقیم ماتریس

ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفرها	تعداد یک‌ها	تعداد دوها	تعداد سه‌ها	جمع	درصد خانه‌های پر شده
۶۰	۲	۹۸۵	۴۹۱	۹۹۸	۷۷۴	۲۲۶۳	۶۲.۸

در ماتریس تحلیل ساختاری، جمع اعداد سطرهای هر متغیر به عنوان میزان تأثیرگذاری و جمع ستون‌های هر متغیر میزان تأثیرپذیری آن متغیر را نشان می‌دهد.

تحلیل متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم بر همدیگر

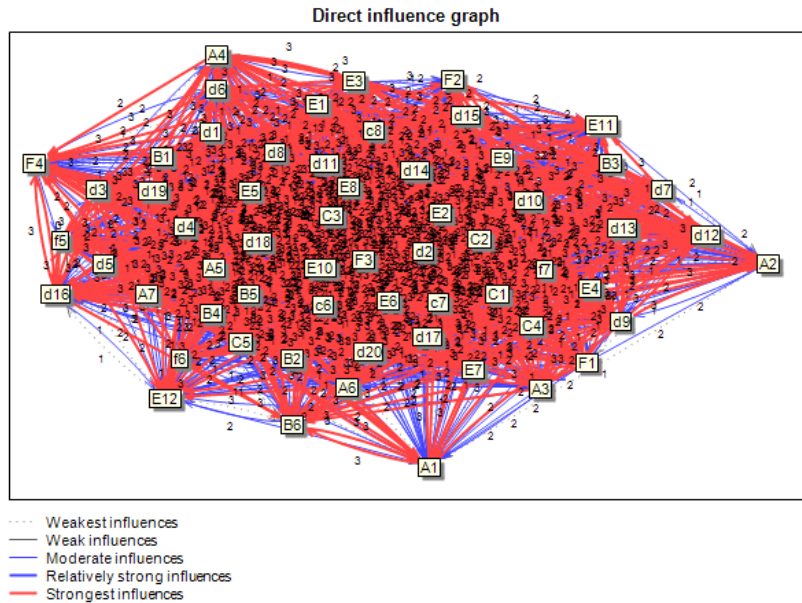
نحوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکندگی، حاکی از میزان پایداری و ناپایداری سیستم است. بر این اساس در دستگاه‌های پایدار، جایگاه و نقش هر کدام از عوامل مشخص است، اما در دستگاه‌های ناپایدار وضعیت پیچیده بوده و متغیرها نیز حول محور قطری صفحه پراکنده هستند. در این سیستم، متغیرها حالت میانی از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را نشان می‌دهند که شناسایی آن‌ها را با مشکل مواجه می‌سازد. با مشاهده صفحه پراکنش شاخص‌های نمودار فوق می‌توان دریافت که اکثر متغیرها به صورت قطری در صفحه پراکندگی هستند و به غیر از چند عامل محدود، بقیه عوامل تا حدودی از وضعیت یکسانی برخوردارند. بنابراین سیستم دارای وضعیت ناپایدار است.

شکل ۴. نقشه پراکنش متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم متغیرها و بر اساس شماره متغیر

جدول ۵. نحوه توزیع متغیرها بر اساس گروه‌بندی آن‌ها

نوع متغیر	وضعیت	کد متغیر	نام متغیر
متغیرهای تعیین کننده یا تأثیرگذار	این متغیرها به عنوان متغیرهای ورودی اصلی‌ترین متغیرهای تأثیرگذارند که میزان تأثیرپذیری آن‌ها به نسبت تأثیرگذاری‌شان بسیار کمتر است. آن‌ها در ناحیه شمالغرب صفحه پراکندگی قرار دارند و پایداری سیستم نیز به شدت به آن‌ها وابسته است. آن‌ها به عنوان متغیرهای کلیدی و تعیین کننده رفتار سیستم محسوب می‌شوند. از آن جایی که الگوی پراکندگی متغیرهای مؤثر بر بازآفرینی اجتماعی حاکی از ناپایداری سیستم دارد، وجود عوامل تأثیرگذار با درجه بالا در این ناحیه بعید به نظر می‌رسد چرا که وجود متغیرها در این ناحیه حکایت از پایداری سیستم‌ها دارد.	A6	آموزش سازمان‌های غیرانتفاعی
		B3	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به اماکن فرهنگی و مذهبی
		B1	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به کتابخانه‌ها
		A5	دسترسی به مدارس خصوصی
		A7	کیفیت تدریس معلمان
		B2	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به رستوران‌ها
		A1	رضایتمندی از سرانه فضاهای آموزشی (مهد کودک، مدارس، دانشگاه‌ها)
		A4	رضایتمندی از کیفیت ساختمان‌های آموزشی مدارس
		A3	رضایتمندی از کیفیت تجهیزات آموزشی مدارس
		متغیرهای دووجهی	این متغیرها از تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری بالا برخوردار هستند و هر عملی بر روی این متغیرها واکنش سایر متغیرها را ایجاد خواهد کرد. این متغیرها را می‌توان به دو دسته متغیرهای ریسک و متغیرهای هدف تقسیم‌بندی نمود. از مجموع ۶۰ شاخص اولیه تأثیرگذار، تعداد ۸ شاخص جزء متغیرهای دووجهی محسوب می‌شوند
D3	سطح فساد اجتماعی		
D19	رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس		
D12	عدم نزاع و درگیری در محله		
D18	تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب		
D9	حضور زنان خیابانی در محله		
E1	تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت		
D8	عدم حضور افراد ولگرد در محله		
D13	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب		
متغیرهای تنظیمی	متغیرهای تنظیمی در اطراف مرکز نقل نمودار قرار دارند و در برخی مواقع به عنوان متغیرهای اهرمی ثانویه (متغیرهای هدف ضعیف و متغیرهای ریسک ضعیف) عمل می‌کنند. این متغیرها قابل ارتقاء به متغیرهای تأثیرگذار و یا دووجهی هستند.		
		E6	تمایل به پیاده‌روی در مکان
متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه	جایگاه این متغیرها در نمودار، جنوب‌شرقی پلان تأثیرگذاری- تأثیرپذیری می‌باشد. این متغیرها دارای تأثیرگذاری بسیار پایین و تأثیرپذیری بسیار بالا هستند.	C1	عدم القای احساس بی‌عدالتی از سوی جامعه به اقشار آسیب‌پذیر
		C4	عدم چشم‌پوشی از مطالبه حق به سبب ترس از شکایت از مشکلات واحد مسکونی به صاحبخانه
		C5	عدم کمرنگ شدن چتر حمایتی سنتی همسایگی در فرهنگ ایرانی
		C6	عدم بلاتکلیفی و گسست در روابط همسایگی و دوستی
		E9	کیفیت روابط همسایگان و بستگان با یکدیگر
		E8	میزان همگونی و هم سطح بودن با همسایه‌های اطراف
متغیرهای مستقل	این متغیرها دارای میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی هستند که در قسمت جنوب‌غربی صفحه پراکندگی متغیرها قرار گرفته‌اند. این متغیرها هیچگونه واکنشی در دیگر متغیرها ایجاد نمی‌کنند.	F4	میزان عضویت در تشکل‌های مذهبی و اجتماعی
		F3	آمادگی برای تشکیل نهادهای مردمی محله
		F1	رضایت از رفتار همسایگان
		F2	قابل اعتماد بودن شورای شهر و شهرداری برای شهروندان

شکل ۵. روابط مستقیم بین متغیرها (تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی)

همان‌طور که جدول (۶) نشان می‌دهد آموزش سازمان‌های غیرانتفاعی، رضایتمندی از کیفیت دسترسی به اماکن فرهنگی و مذهبی، رضایتمندی از کیفیت دسترسی به کتابخانه‌ها، دسترسی به مدارس خصوصی، کیفیت تدریس معلمان، رضایتمندی از کیفیت دسترسی به رستوران‌ها، رضایتمندی از سرانه فضاهای آموزشی (مهدکودک، مدارس، دانشگاه‌ها)، رضایتمندی از کیفیت ساختمان‌های آموزشی مدارس، رضایتمندی از کیفیت تجهیزات آموزشی مدارس مهم‌ترین مؤلفه‌های کلیدی مستقیم تأثیرگذار بر بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان می‌باشد.

جدول ۶. عوامل کلیدی تأثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم)

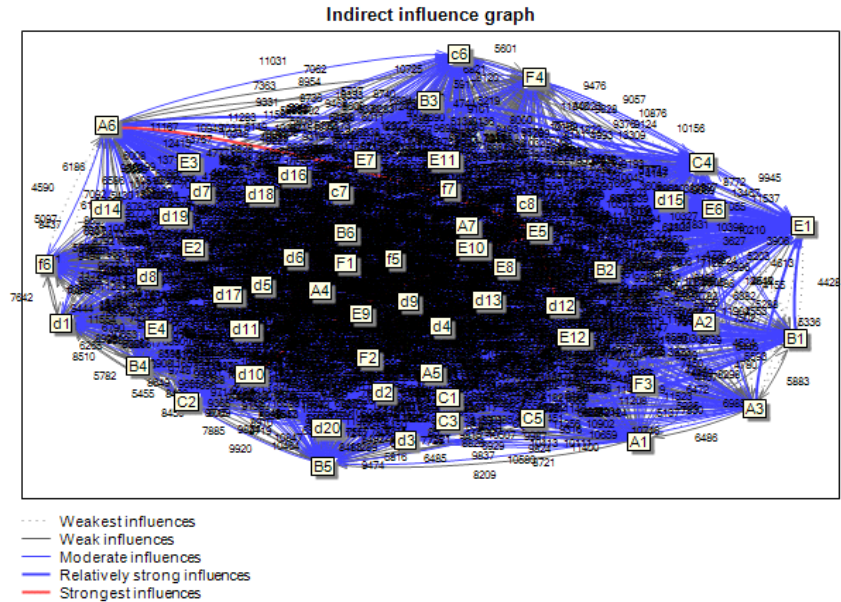
رتبه	عوامل کلیدی (تأثیرگذاری مستقیم)	رتبه	عوامل کلیدی (تأثیرگذاری غیرمستقیم)
۱	عدم نزاع و درگیری در محله	۱	عدم حضور متکدیان در محله
۲	آموزش سازمان‌های غیرانتفاعی	۲	آموزش سازمان‌های غیرانتفاعی
۳	عدم حضور متکدیان در محله	۳	عدم نزاع و درگیری در محله
۴	عدم وجود قطعات خالی و فضاهای متروکه در محله	۴	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به اماکن فرهنگی و مذهبی
۵	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به اماکن فرهنگی و مذهبی	۵	وضعیت روشنایی فضاهای عمومی
۶	سطح فساد اجتماعی	۶	عدم وجود قطعات خالی و فضاهای متروکه در محله
۷	وضعیت روشنایی فضاهای عمومی	۷	سطح فساد اجتماعی
۸	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به کتابخانه‌ها	۸	رضایتمندی از کیفیت دسترسی به کتابخانه‌ها
۹	رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس	۹	دسترسی به مدارس خصوصی
۱۰	دسترسی به مدارس خصوصی	۱۰	رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس

در رابطه با اثرگذاری غیرمستقیم شاخص‌های بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی در بافت فرسوده شهر زنجان، رضایتمندی از کیفیت دسترسی به فضاهای تفریحی و ورزشی، عدم القای احساس بی‌عدالتی از سوی جامعه به اقشار آسیب‌پذیر، احساس امنیت شهروندان در رتبه‌های اول بیشترین اثرگذاری غیرمستقیم قرار گرفته‌اند؛ در مقابل شاخص‌های احساس هویت، تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت و تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب بیشترین اثرپذیری غیرمستقیم را نشان داده‌اند. مقایسه

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۰، ۱۱۱-۱۳۱، تابستان ۱۴۰۴.

عملکرد شاخص‌ها با تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم نشان دهنده همپوشانی و رابطه مستقیم بوده، به طوری که مؤلفه‌ها با اثرگذاری مستقیم دارای اثرگذاری بالای غیرمستقیم نیز بوده است و برعکس.

با مقایسه نتایج تحلیل تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم می‌توان دریافت که این دسته از متغیرها در تأثیرات مستقیم، با درجاتی از جابه‌جایی در تأثیرات غیرمستقیم تکرار شدند، لذا در این قسمت از گروه‌بندی متغیرها صرف‌نظر شده و صرفاً روابط بین متغیرها در تأثیرات غیرمستقیم نشان داده می‌شود.

شکل ۶. روابط غیرمستقیم بین متغیرها (تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی)

از آنجا که سیستم مورد مطالعه ناپایدار است و پراکنش متغیرها عمدتاً در قطر صفحه‌ها صورت گرفته است و متغیرها دارای تأثیرات دوگانه بوده و عوامل تأثیرپذیر از طرف دیگر تأثیرگذاری زیادی نیز هستند، در این تحقیق از لیست مجموع عوامل، چند عامل مشترک بین عوامل کلیدی تأثیرگذار و عوامل تأثیرپذیر هستند. نکته جالب این‌که هر ۱۰ متغیر تأثیرپذیر و تأثیرگذار مستقیم و غیرمستقیم عیناً تکرار شده‌اند و گاه‌آ رتبه‌بندی آن‌ها با هم تفاوت داشته‌اند که حاکی از روایی، دقت محاسبات و قابل اطمینان بودن آن‌هاست. از میان ۶۰ شاخص مورد بررسی در اثرات ۱۰ شاخص کلیدی تأثیرپذیر از میان شاخص‌های مورد بررسی در روش تأثیرگذار به شرح جدول ذیل بوده است.

جدول ۷. عوامل کلیدی تأثیرپذیری (مستقیم و غیرمستقیم)

رتبه	عوامل کلیدی (تأثیرپذیری مستقیم)	رتبه	عوامل کلیدی (تأثیرپذیری غیرمستقیم)
۱	احساس هویت	۱	احساس هویت
۲	تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت	۲	تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت
۳	رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس	۳	عدم حضور افراد ولگرد در محله
۴	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت	۴	تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب
۵	حضور زنان خیابانی در محله	۵	حضور زنان خیابانی در محله
۶	تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب	۶	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت
۷	سطح فساد اجتماعی	۷	رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس
۸	عدم حضور افراد ولگرد در محله	۸	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب

رتبه	عوامل کلیدی (تأثیرپذیری مستقیم)	رتبه	عوامل کلیدی (تأثیرپذیری غیرمستقیم)
۹	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب	۹	رؤیت‌پذیری محله و امکان افزایش نظارت ساکنین
۱۰	وضعیت روشنایی فضاهای عمومی	۱۰	سطح فساد اجتماعی

از میان این عوامل متغیرهای احساس هویت، تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت، تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت، رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس، عدم حضور افراد ولگرد در محله، تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلبانه، امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب، هم دارای رتبه تأثیرپذیری و تأثیرگذاری بالایی هستند؛ بنابراین لزوم توجه جدی به این شاخص‌ها در کنترل سیستم ضروری است.

تجزیه و تحلیل سناریوها

با توجه به وضعیت احتمالی آینده پیش‌روی بازآفرینی اجتماعی بافت فرسوده شهری زنجان با رویکرد اصالت‌بخشی، وضعیت مختلف برای شش عنصر کلیدی (شامل هوشمندی شهری، مشارکت مردمی، اقتصاد پویا، حمل‌ونقل پایدار، زندگی فرهنگی و ارتباطات فعال) مورد بررسی قرار رفت و این وضعیت‌ها طیفی از شرایط مطلوب تا نامطلوب را شامل می‌شدند، تعداد وضعیت‌های هر عامل متناسب با میزان پیچیدگی شرایط بافت تا ۳ حالت متغیر بودند. با طراحی وضعیت‌ها و تهیه ماتریس‌ها پرسشنامه در اختیار متخصصین قرار گرفت. متخصصین با طرح این سؤال که «اگر هر یک از وضعیت‌های احتمالی در بافت اتفاق بیفتد چه تأثیری بر وقوع و یا عدم وقوع سایر وضعیت‌ها خواهند داشت؟» به تکمیل پرسشنامه بر اساس سه ویژگی توانمندساز، بی‌تأثیر و محدودیت‌ساز اقدام کردند و یا در درج ارقامی بین ۳ تا ۳- میزان تأثیرگذاری هر کدام از وضعیت‌ها را بر سیستم مشخص کردند. با جمع‌آوری داده‌ها که توسط متخصصین توسعه و برنامه‌ریزی در شهر زنجان صورت گرفت، امکان استفاده از نرم‌افزار سناریو ویزارد فراهم گردید. با توجه به این که هدف ما تهیه سناریوهای ممکن از ترکیب برای ۶ عامل می‌باشد، انتظار می‌رود حداقل ۳۳۴ میلیون سناریوی ترکیبی از بین آن‌ها استخراج شود که شامل همه احتمالات ممکن در آینده پیش‌روی بافت است. بر اساس داده‌های وارد شده پرسشنامه تحلیل تعداد سناریوهای ذیل گزارش داده شده است:

جدول ۸. وضعیت حاکم بر مؤلفه‌های سناریوی طلایی تحقیق

بی‌هویتی	احساس هویت		
جاذبه متوسط بافت برای جذب و نگهداشت جمعیت جوان	تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت	۰	میزان سازگاری
یکدستی اجتماعی محله	عدم حضور افراد ولگرد و مجرم در محله (حس امنیت)		سناریوی شماره
عدم تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت	۵۲	
امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب		
وجود بالقوه گشت‌های امنیتی داوطلبانه	تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب		
پیوستگی مکانی	احساس هویت		
جاذبه متوسط بافت برای جذب و نگهداشت جمعیت جوان	تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت	۰	میزان سازگاری
تمایل متوسط به سرمایه‌گذاری در بافت	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت		سناریوی شماره دو
عدم امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب	۴۷	
عدم وجود تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب	تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب		
بی‌هویتی	احساس هویت	۰	میزان سازگاری

شماره سه	سازگاری	احساس هویت	بی‌هویتی
		تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت	جاذبه متوسط بافت برای جذب و نگهداشت جمعیت جوان
		عدم حضور افراد ولگرد و مجرم در محله (حس امنیت)	یکدستی اجتماعی محله
	امتیاز کل تأثیر ۴۸	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت	عدم تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت
		امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب	امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب
		تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب	عدم وجود تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب

جدول ۹. میزان پایایی توصیف‌گرها

میزان سازگاری	فرض	توصیف‌گر
۵	عدم تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت
۲	امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب
۱	جاذبه متوسط بافت برای جذب و نگهداشت جمعیت جوان	تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت
۱	یکدستی اجتماعی محله	عدم حضور افراد ولگرد و مجرم در محله (حس امنیت)
۰	بی‌هویتی	احساس هویت
۰	وجود بالقوه گشت‌های امنیتی داوطلبانه	تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد عناصر سناریوی گزارش شده مجموعه کاملی از مفروضات پشتیبان متقابل را تشکیل می‌دهند. بنابراین، سناریو را می‌توان به عنوان یک سازگار درونی ارزیابی کرد. با این حال، پشتیبانی از مفروضات توصیف‌گر «احساس هویت» و «عدم حضور افراد ولگرد و مجرم در محله (حس امنیت)» بسیار ضعیف است. تداخل‌های غیرمنتظره در این توصیف‌گرها ممکن است بتواند سناریو را بی‌ثبات کند.

همان‌طور که جدول زیر نشان می‌دهد (ماتریس سناریو که وضعیت‌های ممکن را به وضوح به تفکیک سناریو عامل کلیدی نشان می‌دهد). جهت تسهیل درک شرایط صفحه سناریو و وزن شرایط مطلوب و نامطلوب. این صفحه بر اساس وضعیت‌های عامل کلیدی به ۳ وضعیت به شرح ذیل تقسیم شد و با رنگ‌های مشخص تعریف گردید.

جدول ۱۰. تعریف مفهوم رنگ‌ها، اعداد و وضعیت‌ها در صفحه سناریو

رنگ	وضعیت	ویژگی
سبز تیره	بسیار مطلوب	حاکم بودن بهترین شرایط ممکن در بافت به سمت بازآفرینی اجتماعی.
سبز روشن	روند مطلوب	روند مطلوب جهت تحقق اهداف، حذف موانع و تحقق رشدهای مطلوب و فراهم شدن بستر برای تحقق مأموریت‌ها.
زرد	وضع موجود	بلا تکلیفی در وضعیت بازآفرینی بافت، عدم اعتقاد به اسناد فرادستی، روزمرگی، بودجه‌بندی، رشدهای تدریجی.
نارنجی	در آستانه خطر	فاصله گرفتن از مأموریت بازآفرینی اجتماعی، تعریف اهداف سلیقه‌ای برای توسعه بافت، عقب‌ماندگی و پسرفت.
قرمز	بحرانی	بحران مدیریتی، پسرفت مداوم، فاجعه برنامه‌ریزی، شرایط نامطلوب در همه بخش‌ها، فاصله گرفتن از مأموریت‌ها.

سناریوهای طلایی		
سناریوی ۱	سناریوی ۲	سناریوی ۳
احساس هویتی بی‌هویتی		
تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت	تمایل زندگی = جاذبه قوی	تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت
حس امنیت = قوی	حس امنیت = متوسط	حس امنیت = ضعیف

سناریوهای طلایی		
سناریوی ۱	سناریوی ۲	سناریوی ۳
تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت = تمایل قوی	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت = ضعیف	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت = عدم تمایل
امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = قوی	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = ضعیف	امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = متوسط
تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب = بالقوه		تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلب = عدم

شکل ۷. وضعیت حاکم بر سناریوی طلایی تحقیق

سناریوهای با سازگاری بالا (سناریوی باورکردنی): ۸ سناریو

سناریوی باورکردنی							
سناریوی ۱	سناریوی ۲	سناریوی ۳	سناریوی ۴	سناریوی ۵	سناریوی ۶	سناریوی ۷	سناریوی ۸
احساس هویت = بی‌هویتی		احساس هویت = تعهد		احساس هویت = بی‌هویتی			
تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت = جاذبه قوی		تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت = متوسط		تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت =		تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت = جاذبه قوی متوسط	
حسن امنیت = بالا		حسن امنیت = ضعیف		حسن امنیت = متوسط		حسن امنیت = متوسط	
سرمایه‌گذاری در بافت = متوسط		سرمایه‌گذاری در بافت = عدم		سرمایه‌گذاری در بافت = متوسط		سرمایه‌گذاری در بافت = قوی	
امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = ضعیف		امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = ضعیف		امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = متوسط		امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = متوسط	
امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = بالفعل		امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = بالقوه		امنیت متوسط تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب = بالفعل		گشت‌های امنیتی = عدم	

شکل ۸. وضعیت حاکم بر سناریوی باورکردنی تحقیق

ماهیت نرم‌افزار سناریوییزارد به کاهش ابعاد احتمالی وقوع سناریوها از میان هزاران سناریو به چندسناریو محدود با احتمال وقوع بالاست. نتایج حاکی از ۳ سناریو طلایی با امتیاز بسیار بالا و احتمال وقوع بیشتر در شرایط پیش‌روی بافت وجود دارد که از میان آن‌ها ۲ سناریو در شرایط امیدوار کننده و مطلوب و ۱ سناریو شرایط بینابین برای بافت را نشان می‌دهد. نکته مهم این که این نرم‌افزار هیچ اصرار و تأکیدی بر وجود انواع سناریوها از طیف‌های مختلف ندارد و تنها بر اساس روابط منفی تأثیرگذار و مثبت تأثیرپذیر نسبت به طراحی سناریوها اقدام می‌کند که به صورت اتفاقی در بافت فرسوده بخش مرکزی شهر زنجان شرایط سناریوها هم به صورت بحرانی و به صورت مطلوب آورده شده است. به عبارتی دیگر این امکان که در پروژه‌های تمام سناریوها طیف وسیعی از وضعیت‌های مطلوب باشد وجود دارد و ممکن است هیچ سناریوی بحرانی برای پروژه پیش‌بینی نگردد و بالعکس آن نیز صادق است.

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۰، ۱۱۱-۱۳۱، تابستان ۱۴۰۴.

هم‌چنین نرم‌افزار ۸ سناریوی با سازگاری بالا و ۱۱۴۷ سناریو سناریوی ضعیف (سناریوی ممکن) را نشان می‌دهد که به نظر می‌رسد از یک طرف اعتماد به سناریوی ضعیف منطقی باشد و از طرف دیگر پرداختن به ۱۱۴۷ سناریو و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای آن‌ها تقریباً کاری غیرعملی و عملی است. آن چه که به نظر می‌رسد منطقی بوده و مابین سناریوهای محدود قوی و سناریوهای وسیع ضعیف می‌باشد، سناریوهای با سازگاری بالاست که این فاصله یک در واقع گسترش پهنه تمام سناریوهای قوی به اندازه یک واحد به سمت سناریوهای ضعیف است.

نتیجه‌گیری

بافت‌های فرسوده شهری به عنوان یکی از بخش‌های جدایی‌ناپذیر شهرهای ما بوده و امروزه با مشکلات بسیار زیادی مواجه هستند که می‌توان در ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، محیطی و مدیریتی به آن‌ها پرداخت. اصالت و هویت موضوعی است که متأسفانه در این بخش از شهرها دچار مشکل گردیده است و نیاز به بررسی و ساماندهی دارد. بازآفرینی رویکردیست با تأکید بر فرهنگ و مشارکت، که می‌تواند در این زمینه نتایج مطلوبی را به همراه داشته باشد. اصالت‌بخشی محلات مسکونی اغلب در ادبیات این واژه به بافت مرکزی شهر مربوط می‌شود، وارد شدن و سکونت خانواده‌های طبقات متوسط در محلات، طبقه اجتماعی پایین مرکز شهر در کشورهای آمریکای شمالی و استرالیا و اروپای غربی در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ شباهت‌های فراوانی داشته است. نتیجه این بحث که بین جامعه‌شناسان گسترش پیدا کرده، مطرح شدن یک چالش پایدار در ساختار مسکونی شهری شهرهای غربی است. در شهر ایرانی بافت‌های تاریخی جزئی از سرمایه ملی و فرهنگی کشور می‌باشد که نه تنها به لحاظ زیبایی‌شناختی، تداوم خاطرات جمعی و هویت‌بخشی شهرهای ما ارزشمند است، بلکه محل سکونت و معیشت هزاران نفر نیز محسوب می‌شود. با این حال، این بافت‌ها به دلایل اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی و ... دارای ویژگی‌های منفی همچون آشفتگی سیما و منظر، عدم دسترسی مناسب، کمبود تأسیسات و تجهیزات شهری، آشفتگی در ساختار اقتصادی و اجتماعی، فرسودگی کالبدی-سازه‌ای نیز هستند که منجر به تخلیه جمعیت زیادی از این بافت‌ها شده است. در واقع بخش عمده محدودیت بافت‌های تاریخی و فرسوده، خارج شدن از چرخه و حیات اقتصادی شهر می‌باشد. به عبارت ساده‌تر، از بین رفتن توجیه اقتصادی و مالی موجب فرار سرمایه‌ها از این مناطق و عدم سرمایه‌گذاری در آن‌ها گردیده است. اما در جهت اصالت‌بخشی بافت فرسوده شهر زنجان که می‌توان آن را «مقبولیت‌یابی بافت در اذهان عمومی» و مترادف «ارتقاء کیفیت محیط سکونت ساکنین و شهروندان» دانست، نیاز به یک سلسله اهداف و راهکارهایی برای ارتقاء مقبولیت اجتماعی این پهنه‌های شهری با ارزش می‌باشد. در حال حاضر، یکی از مشکلات اساسی شهرهای ایران، مسئله هویت شهر است. شهر بدون هویت، شهروندان را از هدایت غیرارادی محروم می‌سازد. بافت‌های تاریخی فرسوده بنابر چالش‌های عدیده‌ای چون ضعف کالبدی-کارکردی، مدیریت ناکارآمد و عدم توسعه صحیح و متوازن شهری و فقدان رویکرد فرهنگی متناسب فرسایش‌های زیادی را متحمل گردیده و با آسیب‌های جدی روبه‌رو هستند. باید اذعان داشت که بر اثر فقدان نگاه تاریخی و هویتی لازم در توسعه و نگهداری این مناطق، نوسازی‌های بعضاً پراکنده صورت گرفته و چهره و اعتبار تاریخی و هویتی این محدوده ارزشمند شهری را مخدوش نموده است. نتایج تحقیق بر مبنای تحلیل میک‌مک نشان داد که از میان این عوامل متغیرهای پایبندی و احساس هویت، تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت، تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت، رضایتمندی از وجود گشت‌های انتظامی به صورت محسوس و نامحسوس، عدم حضور افراد ولگرد در محله، تشکیل گشت‌های امنیتی داوطلبانه و امنیت تردد پیاده و سواره (زنان و دختران) در شب هم دارای رتبه تأثیرپذیری تأثیرگذاری بالایی هستند؛ بنابراین لزوم توجه جدی به این شاخص‌ها در کنترل سیستم ضروری است. از میان سناریوها در مورد توصیف‌گر «تمایل به ادامه زندگی نسل جوان در بافت»، فرض «ایجاد جاذبه بافت برای جذب و نگهداشت جمعیت جوان» مهم‌ترین سناریوی پیش‌روی بافت فرسوده شهر زنجان در آینده بوده است. بر همین مبنا باید تلاش نمود در اقدامات بازآفرینی در حوزه اجتماعی، توجه به تظاهر حضور افراد در محیط و تقویت حیات اجتماعی آنان، تقویت حیات اجتماعی شهر قدیم و توجه به

ارائه سناریوهای محرک ... / رحیمی و همکاران

جریان زندگی در بافت، توجه به مؤلفه‌های فوق صورت پذیرد. زیرا با نگاهی دقیق‌تر به بافت‌های درون شهری درمی‌یابیم که تنها جمعیت اندکی از ساکنین آن را بومیان تشکیل می‌دهند و اکثریت آن‌ها مهاجرینی هستند که تنها به دلیل پایین بودن قیمت مسکن و اجاره‌بهای آن در اینگونه بافت‌ها ساکن می‌شوند، بدون آنکه هیچگونه تعلق خاطری به محل سکونت خود داشته باشند.

پیشنهادات تحقیق

مناطق بافت‌های فرسوده شهری دارای ابعاد و پیچیدگی‌های گوناگون هستند، عوامل و عناصر متعددی در پیوند با یکدیگر به تشکیل این مناطق کمک نموده، دوام و بقای فرسودگی آن را تضمین می‌نماید؛ عواملی در ابعاد مختلف مجموعاً شرایطی هستند که بازآفرینی اجتماعی بافت‌های فرسوده را تحت تأثیر قرار داده و این مناطق را با مشکلات مواجه می‌سازد. بنابراین پیشنهادات تحقیق منتج از یافته تحقیق به شرح ذیل بوده است:

الف: جذاب نمودن بافت برای توسعه‌گران در جهت اصالت‌بخشی بافت:

- تقویت زیرساخت‌های پشتیبان اصالت‌بخشی؛
- تجمیع قطعات زمین کوچک و ایجاد بانک زمین؛
- جلوگیری یا کاهش عرضه زمین در مناطق غیرهدف؛
- اعمال مشوق‌های مالیاتی؛
- بازنگری قوانین و حذف استانداردهای افراطی؛
- اعطای تراکم مازاد کافی، رفع موانع سرمایه‌گذاری در سایت‌های قهوه‌ای، مشوق‌های مالی مناسب و کاهش خطر و ...

ب: جذاب نمودن بافت در جهت بازآفرینی اجتماعی برای ساکنین بالقوه:

اگر بازآفرینی اجتماعی بافت‌های فرسوده شهری در مقیاس سطح بافت فرسوده شهر مدنظر باشد، ضرورت دارد از سوی ساکنین و شاغلان بالقوه محدوده هدف جذاب به نظر آید. بدین منظور شهرهایی که خواهان بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی در محلات فرسوده و قدیمی خود هستند، باید با مسائلی که ساکنین بالقوه را ممکن است از سکونت در این محلات برحذر دارند، برخورد جدی نمایند. وضعیت مذکور حاصل نمی‌گردد جز این‌که مقامات شهرها و توسعه‌گران برای برنامه‌ریزی، توسعه و پر کردن شکاف‌ها در راستای دستیابی به توسعه یکپارچه محلات، با تمامی خدمات و امکانات جذاب، همپاری و همکاری داشته باشند. با این وصف راهبردهای ذیل در جهت بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی بافت‌های فرسوده برای ساکنین بالقوه به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

- تقویت خدمات تجاری مناسب برای رفع نیازهای محله؛
- افزایش دسترسی به فرصت‌های شغلی متناسب با هویت تاریخی و گردشگری بافت؛
- طراحی مناسب برای پیشگیری از جرم و افزایش امنیت؛
- عرضه خدمات دسترسی و شبکه پیاده‌روی مناسب؛
- عرضه گزینه‌های مسکن قابل تهیه ارزان برای مطابقت با نیازهای امروز.

ج: جذاب نمودن بافت در جهت بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی برای ساکنین بالفعل:

هر محله فرسوده که از لحاظ بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی موفق در آن صورت پذیرفته باشد، مکانی است سرزنده و پویا. چنین محله‌ای محیطی است جذاب و مکانی مناسب برای ماندن. از جمله گام‌های مهم اولیه که باید در زمان تهیه برنامه توسعه بافت در جهت بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی بافت گام برداشت، اعتماد و اعتقاد به بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی بافت از طریق درگیر نمودن ساکنین، ذینفوذان، ذی‌نفعان و رسانه‌ها در فرآیند توسعه است. شایان ذکر است که بیشتر

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۰، ۱۱۱-۱۳۱، تابستان ۱۴۰۴.

راهبردهایی که هدفشان ایجاد مکان‌های بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی برای ساکنین بالقوه بود، لازم است برای پذیرش توسعه آن، از سوی ساکنین موجود نیز اعمال گردد؛ زیرا بازآفرینی اجتماعی شهر با رویکرد اصالت‌بخشی بافت در حل مشکلات بی‌شمار ناشی از گسترش افقی شهر و الگوهای کاربری زمین نامناسب بسیار راهگشا بوده و می‌تواند گزینه‌های متنوع حمل‌ونقل، کاربری زمین و زیرساخت‌های مؤثرتر را ایجاد و نگرانی‌های در خصوص امنیت، کیفیت خدمات عمومی و تجاری، مشارکت و ... مرتفع نماید.

حامی مالی

هیچ حمایت مالی وجود ندارد.

سه‌م نویسنده‌گان در پژوهش

نویسنده‌گان به یک اندازه در مفهوم‌سازی و نگارش مقاله سه‌م بودند.

تضاد منافع

نویسنده‌گان هیچگونه تضاد منافی را اعلام نکردند.

تقدیر و تشکر

از کلیه مشاوران علمی این مقاله کمال تشکر را داریم.

منابع

- احدنژاد روستی، محسن؛ مشکینی، ابوالفضل؛ حیدری، محمدتقی و رسولی، محمد. (۱۴۰۱). تحلیل بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری با تأکید بر نقش و عملکرد دینفعان محلی با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: شهر زنجان). فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۳(۴۸)، ۶۸-۵۱.
- بحرینی، حسین؛ ایزدی، محمد مفیدی؛ و مهرانوش، سعید. (۱۳۹۳). رویکردها و سیاست‌های نوسازی شهری (از بازسازی تا بازآفرینی شهری پایدار). مطالعات شهری، ۳(۹)، ۳۰-۱۷.
- برانی، مریم؛ عبدالله‌زاده طرف، اکبر؛ و فرامرزی اصلی مهسا. (۱۴۰۱). سنجش عوامل مؤثر بر بازآفرینی شهری پایدار در بافت فرسوده شهر ارومیه (مورد مطالعه: بافت مرکزی شهر). پایداری، توسعه و محیط‌زیست، ۳(۲)، ۴۶-۲۵.
- پورمحمدی، محمدرضا؛ روستایی، شهریور؛ و اسدی، احمد. (۱۳۹۳). تحلیلی بر مطلوبیت اجتماعی و تأثیر آن بر مسکن‌گزینی (مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر زنجان). پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۵(۱۷)، ۱۸-۱.
- حبیبی و همکاران؛ کیومرث. (۱۳۸۷). از زنگان تا زنجان (سیری بر تحولات کالبدی- فضایی بافت کهن شهر). انتشارات دانشگاه زنجان، زنجان.
- حسن شاهی و رپشتی، مریم؛ زارعی، زهرا؛ و مهریویا، مارال. (۱۴۰۱). بازآفرینی پایدار بافت ناکارآمد در چارچوب برنامه‌ریزی مشکل سو با استفاده از فرایند مشکل‌گشایی خلاق (نمونه موردی: بافت فرسوده محله خلج). فصلنامه توسعه پایدار شهری، ۳(۷)، صص ۸۳-۶۱.
- رسول نازی، سمیه؛ نقیعی، فریدون؛ و خسرونی، مرتضی. (۱۴۰۱). بررسی نقش ظرفیت‌های مردمی و محلی در بازآفرینی بافت ناکارآمد شهری (نمونه موردی: بافت فرسوده ارومیه). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۴(۱)، ۱۵۴-۱۳۱.
- رهنما، محمدرحیم. (۱۳۸۸). برنامه‌ریزی مناطق مرکزی شهرها. چاپ اول، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.
- شاکر اردکانی، رضا؛ و ذبیحی، حسین. (۱۳۹۰). تبیین ویژگی‌های اصالت‌بخشی و امکان‌سنجی تحقق آن در بافت تاریخی شهر اردکان. معماری اقلیم گرم و خشک، ۱۱(۱)، ۹۳-۱۱۲.
- فرجی، امین؛ میرهای، محمد؛ و شارق، کاترین. (۱۳۹۶). بررسی سیاست‌های نوسازی بافت فرسوده شهری (مورد مطالعه: شهر کرج). پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۵(۱)، ۵۳-۷۰.
- قرلباش، سمیه. (۱۳۸۷). ناهنجاری‌های کالبدی در مناطق اسکان غیررسمی شهرها و تأثیر آن بر وقوع ناهنجاری‌های اجتماعی مورد مطالعه: منطقه اسکان غیررسمی بیسیم در شهر زنجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زنجان.
- American institute of architects (AIA), (2005) what makes a community livable?. Livability, 101, 1-12.
- Assunção, E. R. G. T. R., Ferreira, F. A. F., Meidutė-Kavaliauskienė, I., Zopounidis, C., Pereira, L. F., & Correia, R. J. C. (2020). Rethinking urban sustainability using fuzzy cognitive mapping and system dynamics. International Journal of Sustainable Development & World Ecology, 27(3), 261-275.

ارائه سناریوهای محرک ... / رحیمی و همکاران

- Chen, R., Pimonenko, T., Lyulyov, O., & Chen, Y. (2023). [Interplay of Urbanization and Ecological Environment: Coordinated Development and Drivers](#). *Land*, 12(7), 1459.
- Colantonio, A., & Dixon, T. (2011). [Urban regeneration and social sustainability: Best practice from European cities](#). John Wiley & Sons.
- Felix, M. & El-Daghar, KH. (2019). [Historical Urban Fabrics and the Effect of New Building Shadings on Social Activities—Case Study Tripoli Lebanon](#). *Journal of Springer Nature Switzerland AG* , 179-189
- Geuting, E. (2007). [Proprietary governance and property development: Using changes in the property -rights regime as a market -based policy tool](#). *Town Planning Review* , 78(1), 23 -39.
- Golkar, K., & Azadi, J. (2005). What is city development strategy (CDS)? *Journal of Shahrnegar*, 30, 59 -79.
- Gospodini, A. (2002). [European cities in competition and the new'uses' of urban design](#). *Journal of Urban Design* , 7(1), 59 -73.
- Hall, C. M. (2006). [Urban entrepreneurship, corporate interests and sports mega - events: the thin policies of competitiveness within the hard outcomes of neoliberalism](#). *The Sociological Review* , 54(s2), 59 -70.
- Hussein, M. (2015). [Urban Regeneration and the Transformation of the Urban Waterfront, A Case Study of Liverpool Waterfront Regeneration](#). Department of Architecture and Built Environment Faculty of Engineering. Thesis submitted to the University of Nottingham for the degree of Doctor of Philosophy.
- Næss, P. (2001). [Urban Planning and Sustainable Development](#). *European Planning Studies*, 9(4), 503–524.
- National economic and council (2002). [national progress indicators for sustainably economic, social and environmental development](#), sun Alliance house.
- Patias, N., Rowe, F., Cavazzi, S., & Arribas-Bel, D. (2021). [Sustainable urban development indicators in Great Britain from 2001 to 2016](#). *Landscape and Urban Planning*, 214, 104148.
- Qanzu'a, N. (2013). [Promoting sustainable urban regeneration in the Palestinian traditional quarters—case study of Birzeit](#).
- Rey Pérez, J., & González Martínez, P. (2018). [Lights and shadows over the Recommendation on the Historic Urban Landscape: “managing change” in Ballarat and Cuenca through a radical approach focused on values and authenticity](#). *International Journal of Heritage Studies*. London, UK & New York, USA: Routledge. 24(1): pp. 101–116.
- Sun, B. (2015). [Public Participation in the Urban Regeneration Process: a comparative study between China and the UK](#), Thesis submitted in accordance with the requirements of the University of Liverpool.
- Tallon, A. (2020). [Urban Regeneration in the UK](#). Routledge.
- Tang, H.-T., & Lee, Y.-M. (2016). [The Making of Sustainable Urban Development: A Synthesis Framework](#). *Sustainability*, 8(5), 492.
- Timmer, V., & Seymoar, N. K. (2005). [The World Urban Forum 2006 Vancouver Working Group Discussion Paper](#). International Centre for Sustainable Cities.